

ЗАКОН УКРАЇНИ “ПРО СУДОВИЙ ЗБІР”: ПОЗИТИВНІ ТА НЕГАТИВНІ АСПЕКТИ ЗАКОНУ

Заборовський В.В.,

кандидат юридичних наук, доцент
кафедри цивільного права
юридичного факультету

ДВНЗ „Ужгородський національний університет”

В даній роботі здійснено дослідження порядку сплати судових витрат, а саме судового збору у зв'язку з прийняттям нового Закону України “Про судовий збір”. Аналізуються практичні аспекти реалізації деяких норм цього Закону. Звертається увага на недоліки правового регулювання сплати судового збору, що можуть негативно відбитися на процесі здійснення правосуддя в Україні.

Ключові слова: судовий збір, позов, судові витрати, моральна шкода, розмір судового збору.

В данной работе осуществлено исследование порядка оплаты судебных расходов, а именно судебного сбора в связи с принятием нового Закона Украины “О судебном сборе”. Анализируются практические аспекты реализации некоторых норм данного Закона. Обращается внимание на недостатки в правовом регулировании оплаты судебного сбора, которые могут негативно отразиться на процессе осуществления правосудия в Украине.

Ключевые слова: судебный сбор, иск, судебные расходы, моральный вред, размер судебного сбора.

In this paper the research on the order of payment of the legal expenses, namely judicial collection in connection with the acceptance of new Law of Ukraine “About judicial collection”. The practical aspects of realization of some norms of this Law are analysed. Attention applies on the lacks of the legal adjusting inpayments of judicial collection, that can negatively affect process of realization of justice in Ukraine.

Keywords: judicial collection, lawsuit, legal expenses, moral harm, size of judicial collection.

На даний час в Україні проголошено курс на удосконалення судової системи, що повинна стати ефективною, доступною і справедливою для кожного громадянина. Одним із кроків здійснення цієї реформи було прийняття 8 липня 2011 року Закону України “Про судовий збір” [1], який набув чинності з 1 листопада 2011 року. Беззаперечним залишається факт про необхідність існування цього Закону, але його прийняття викликало неоднозначні відгуки як серед науковців, так і практикуючих юристів.

Проблема сплати судових витрат завжди була актуальною та була предметом досліджень багатьох сучасних науковців. Серед вчених, які досліджували окремі аспекти даної проблеми, доцільно виокремити праці Білоусова Ю.В., Вишневецької В.О., Волка В.В., Майданіка Р.А. та інші.

Для розкриття питання про проблему сплати судових витрат, а саме судового збору, автор ставить перед собою завдання провести теоретичний аналіз окремих положень Закону України “Про судовий збір”, з метою виявлення позитивних рис та негативних аспектів у правовому регулюванні сплати такого збору.

Однією із важливих умов, що визначають доступ до правосуддя є питання, що стосується сплати судових витрат. Відповідно до ч.1 ст.79 Цивільного процесуального кодексу України, судові витрати складаються із судового збору та витрат, пов'язаних із розглядом справи. Основними нормативно-правовими актами, що регулюють умови і порядок сплати судового збору є Цивільний процесуальний кодекс України, Закон України “Про судовий збір” (до прийняття цього Закону – Декрет КМУ “Про державне мито” [2]) та Інструкція про порядок обчислення та справляння державного мита [3].

Так, основним актом, що визначає правові засади справляння судового збору, платників, об'єкти та розміри ставок судового збору, порядок сплати, звільнення від сплати та повернення такого збору є згадуваний Закон України “Про судовий збір”, в якому і міститься визначення поняття “судовий збір” - збір, що справляється на всій території України за подання заяв, скарг до суду, а також за видачу судами документів і включається до складу судових витрат (ст.1 цього Закону).

Позитивним моментом в ухваленні такого закону (на який чекали вже багато років) є те, що питання пов'язані з оплатою судового збору з цього часу було виведено на рівень регулювання законом, оскільки до цього часу це питання регулювалося вже згадуваним Декретом КМУ, який хоча і був по юридичній силі прирівняний до законів, але по своїй правовій природі не був таким.

Але серед основних новел даного Закону слід відмітити скасування сплати витрат на інформаційно-технічне забезпечення розгляду справи, які до цього часу сплачувалися поряд зі сплатою державного мита. Натомість, чітко встановлюється єдині розміри судових зборів, що значно полегшують платникам таких зборів дотримуватися вимог законодавства щодо сплати таких витрат.

Позитивною рисою цього Закону є і те, що в ньому чітко встановлено цільове призначення коштів, отриманих від сплати судового збору, а саме вказується, що вони спрямовуються до спеціального фонду Державного бюджету України на забезпечення здійснення правосуддя, зміцнення матеріально-технічної бази судів, включаючи створення та забезпечення функціонування Єдиної судової інформаційної системи, веб-порталу судової влади, комп'ютерних локальних мереж, сучасних систем фіксування судового процесу, придбання та обслуговування комп'ютерної і копіювально-розмножувальної техніки, впровадження електронного цифрового підпису та інше. Тобто вони безпосередньо направляються на фінансування діяльності суду, з метою покращення здійснення правосуддя в Україні.

До переваг даного Закону слід віднести і норму ч.4 ст. 6, за якою за повторно подані позови, що раніше були залишені без розгляду, судовий збір сплачується на загальних підставах. У разі якщо сума судового збору підлягала поверненню у зв'язку із залишенням позову без розгляду, але не була повернута, до повторно поданого позову додається первісний документ про сплату судового збору. Що значно полегшує можливість подання позову в таких випадках.

Позитивним аспектом є також положення ст.2 вказаного Закону, який чітко встановлює випадки, коли судовий збір не підлягає оплаті, їх на даний час є аж 14.

Одним із основних нововведень даного Закону є те, що з цього часу ставки судового збору будуть відраховуватися виходячи із мінімального розміру заробітної плати, що встановлена законом на 1 січня календарного року, в якому відповідна заява або скарга подається до суду. Тобто, базова ставка, яка буде братися для розрахунку розміру судового збору буде змінюватися щорічно, і на 2012 рік становитиме 1073 грн. До прийняття цього Закону, прив'язка була до розміру неоподаткованого мінімуму доходів громадян, який є незмінний з 1996 року, та становить 17 грн.

Враховуючи таку прив'язку до розміру мінімальної заробітної плати та розміри ставок судового збору, що містяться в ст.4 Закону України “Про судовий збір”, можна зробити висновок про явне підвищення розміру

по оплаті судових витрат. Наприклад, з позовів немайнового характеру потрібно було платити державне мито в розмірі 0,5 неоподаткованих мінімумів доходів громадян, що становить 8,5 грн. та 37 грн. витрат на інформаційно-технічне забезпечення, що в сумі становила 45,5 грн. З прийняттям нового Закону такий розмір становить 0,1 мінімального розміру заробітної плати, що складає 107,3 грн. Тобто майже в 2,5 рази було збільшено розмір судових витрат за подання позовів немайнового характеру. Значно збільшилися максимальні і мінімальні пороги судового збору із позовних заяв майнового характеру, а саме не 0,2 розміру мінімальної заробітної плати (в 2012 році – 214,6 грн.) та не більше 3 розмірів мінімальної заробітної плати (в 2012 році – 3219 грн.). В порівнянні до прийняття цього такі пороги були встановлені відповідно від 51 до 1700 грн.

Крім цього, слід відзначити значне підвищення розміру судового збору при касаційному оскарженні рішень суду та за подання заяв про перегляд судових рішень Верховним Судом України. Так, згідно п.9 і п.11 ч.2 ст.1 Закону України “Про судовий збір” такий розмір складає 70 відсотків ставки, що підлягає сплаті при поданні позовної заяви, іншої заяви і скарги (було 50 відсотків). Отже, можна констатувати, що “перевірка судових рішень на більш кваліфікованому рівні вищою судовою інстанцією має оплачуватися збільшеним судовим збором” [4]. А такий стан речей може значно обмежити доступ населення до правосуддя.

До недоліків цього Закону можна віднести певне скорочення випадків коли надаються пільги щодо сплати судового збору. Так, цим Законом скасовано пільги зі сплати судового збору за подачу позовів про захист авторського права, а також права на відкриття, винахід, корисні моделі, промислові зразки, топографії інтегральних мікросхем, сорти рослин і раціоналізаторські пропозиції. Виходячи з цього, слід погодитися з авторами, які вказують, що “захист права інтелектуальної власності всуді стає непокинені багатством авторам та іншим суб’єктам права інтелектуальної власності” [5] та “скасувавши пільги для авторів та інших суб’єктів інтелектуальної власності, законодавець фактично пораджував «піратів» у сфері авторського права й суміжних прав” [6, с.25]. Враховуючи те, що Україна належить до держав з досить високим

рівнем піратства усфері інтелектуальної власності, то автор вважає непродуманим крок законодавця по обмеженню прав творців щодо захисту результатів своєї інтелектуальної діяльності.

До негативних аспектів Закону можна віднести і зменшення ефективності третейських судів для розгляду суперечок з точки зору розміру судових витрат. Так, за подання заяви про скасування рішення третейського суду необхідно сплати 563,5 грн. в цивільних справах та 2146 грн. в господарських судах; а за подання заяв про видачу виконавчого документа на примусове виконання рішення третейського суду відповідно 214,6 грн. та 1609,5 грн.

Певним недоліком Закону України “Про судовий збір” можна вважати і встановлення розміру ставок за подання позовних заяв про відшкодування моральної шкоди, прирівнявши їх до позовів майнового характеру. До Закону це питання врегулювалося Декретом КМУ “Про державне мито”, який передбачав збільшення розмірів ставок мита з цих позовних заяв в залежності від ціни позову, від 1 відсотку (якщо ціна позову була до 100 неоподаткованих мінімумів доходів громадян – 1700 грн.), до 10 відсотків від суми позову (якщо ціна позову була понад 10000 неоподаткованих мінімумів доходів громадян – 170000 грн.). Тобто, якщо особа заявляла позов про відшкодування моральної шкоди у розмірі 500000 грн., то вона повинна була сплатити 50000 грн. державного мита. Прописавши 1 відсоток та встановивши верхню планку у таких спорах (на 2012 рік – 3219 грн.), законодавець надав можливість заявляти в таких категоріях справ надзвичайно завищені суми компенсацій. А це може відродити нову хвилю позовів про відшкодування моральної шкоди, які можуть призвести до закриття газет та інших засобів масової інформації, що існувала до 2003 року (до внесення відповідних змін до Декрету КМУ “Про державне мито”).

Отже, враховуючи вищевикладене можна зробити висновок, що прийняття Закону України “Про судовий збір” є значним кроком в здійсненні судової реформи в Україні. Однак, слід визнати, що цей Закон містить, крім ряду позитивних аспектів, ще й значну кількість недоліків, що можуть негативно відбитися на процесі здійснення правосуддя в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про судовий збір : Закон України від 8 липня 2011 р. № 3674-VI // Офіційний вісник України. – 2011. – № 59. – Ст. 110.
2. Про державне мито : Декрет Кабінету Міністрів України від 21 січня 1993 року № 7-93 // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 13. – Ст. 113.
3. Інструкція про порядок обчислення та справляння державного мита [Електронний ресурс], затверджена наказом Головної державної податкової інспекції України від 22 квітня 1993 № 15. – Режим доступу до інструкції : <http://zakon.nau.ua/doc/?code=z0050-93>
4. Майданик Р.А. Судовий збір: як сплатити щоб захистити свої права у суді [Електронний ресурс] / Роман Майданик. – Режим доступу до статті : <http://rights.unian.net/ukr/detail/4448>
5. Коноваленко В. Закон про судовий збір: подарунок “піратам” усфері інтелектуальної власності [Електронний ресурс] / В. Коноваленко // Дзеркало тижня. Україна. – 2011. – № 30. – Режим доступу до статті: http://dt.ua/LAW/zakon_pro_sudoviy_zbir_podarunok_piratam_usferi_intelektualnoyi_vlasnosti-86754.html
6. Філоненко С. Закон “Про судовий збір” - іще один крок судової реформи / Світлана Філоненко // Віче. – 2011. – № 19. – С. 25.